

Den nordiske velferdsmodellen: Likhet, trygghet – og marginalisering?

Bjørn Hvinden

dr.philos., professor/forskningsjef

Leder av NCoE Welfare "Reassessing the Nordic Welfare Model"

bhv@nova.no

Abstract

The article asks whether traits associated with the Nordic Welfare Model undermine each other, and more particularly; whether pursuing the goals of equality and security makes it hard to achieve the goal of inclusion. By outlining the main characteristics of the Nordic Welfare Model and the related concepts of Social Democratic Welfare Regime and Nordic Social Market Economy, the article emphasises the interplay between welfare state designs and forms of economic organisation and market coordination. In the Nordic case, this interplay has led to fairly generous provisions of income maintenance and a compressed structure of market earnings. Yet, despite the priority Nordic policy-makers have given to high employment rates and mobilisation of labour resources in general, it is mainly higher female employment rates that have made the Nordic employment patterns distinct. Since the high female employment rate is strongly related to the role of the welfare state as employer, the Nordic countries have some of the most gender-segregated labour markets in the OECD. Moreover, the employment of immigrants and persons with disabilities appears to be less successful in the Nordic countries, given their stated objective of an inclusionary working life.

Keywords: Welfare model, Nordic countries, income distribution, employment, immigrants, persons with disabilities

Innledning

Begrepet nordisk velferdsmodell har i noen tiår vært brukt til å tegne et forenklet

og rendyrket bilde av de nordiske velferdssamfunnene. Mange iakttakere har trukket fram kjennetegn som egalitære verdier, samhold og samarbeid, jevn inntektsfordeling, liten fattigdom, lavt konfliktnivå, høy økonomisk vekst, høyt utdanningsnivå, vellykket mobilisering av den voksne befolkningen til yrkesdeltakelse, god økonomisk konkurranseevne og gjennomgående høyt velstandsnivå. I samme åndedrag nevner observatører gjerne likestilling mellom kjønnene, institusjonalisert samarbeid mellom partene i arbeidslivet, samordning i lønnsdanningen, relativt høy politisk og organisatorisk deltakelse, frivillig innsats, tillit mellom folk og til myndighetene. Den nordiske velferdsmodellen viser dermed til noe mer enn velferdsstaten. Modellen dreier seg om et særegent samspill mellom offentlig politikk, marked, familie og organisasjonsliv. Modellen omfatter ikke bare et fordelingsystem med bestemte kjennetegn, men også en karakteristisk arbeidslivsmodell, et sosialt tilhørighets- og samholdssystem, et politisk system og et kulturelt system (Kautto m.fl. 2001; Rothstein 2001; Kangas og Palme 2005; Barth og Moene 2008; Graubard 1986; Trädgårdh 1997).

Denne artikkelen spør om noen av de trekkene vi forbinder med den nordiske velferdsmodellen kan komme i konflikt med hverandre. Er det slik at en sammenpresset struktur for markedsinntekter – i samspill med forholdsvis generøse offentlige ordninger for inntektssikring – bidrar til at det er vanskelig å oppnå yrkesdeltakelse for personer med en marginal stilling i arbeidsmarkedet?

For å belyse denne problemstillingen går vi først nærmere inn på forestillingen om en nordisk velferdsmodell. Dernest drøfter vi om antatte særtrekk ved nordiske velferdssamfunn faktisk forekommer oftere i Norden enn i andre rike OECD-land. Endelig legger vi fram noen empiriske indikatorer på graden av inkludering av to marginale grupper; innvandrere født i Afrika, Asia og Latin-Amerika, og personer med nedsatt funksjonsevne. Vi spør om indikatorene gir holdepunkter for at forsøk på arbeidsmarkedsintegrering av disse gruppene møter større vansker i de nordiske land enn i andre rike OECD-land. I så fall; er det grunn til å anta at trekk som vi forbinder med den nordiske velferdsmodellen kan forklare i alle fall noe av disse vanskene?

Modeller som analytisk verktøy

I det offentlige politiske ordsiftet ser vi en tendens til å omtale den nordiske (eller norske) velferdsmodellen som noe som "er" og som kan gjenfinnes klart

og tydelig i virkeligheten. En slik bruk av begrepet nordisk velferdsmodell er upresis og misvisende. Det er grunn til å understreke at begrepet først og fremst viser til en *forestilling* om at noen strukturelle trekk er sentrale, at de henger sammen på meningsfulle måter og at trekkene gjensidig bidrar til å opprettholde hverandre (Hvinden 2004). I hvilken grad slike trekk faktisk kjennetegner nordiske samfunn og opptrer sammen som antatt, er empiriske spørsmål.

Innenfor den komparative velferdsforskningen er det en flora av typologier eller modeller (f.eks. Childs 1936; Wilensky og Lebeaux 1958; Titmuss 1987; Korpi og Esping-Andersen 1987; Esping-Andersen 1990, 1999). Ved nærmere ettersyn viser det seg at selv om typologiene anvender ulike benevelser, er innholdet likevel nokså sammenfallende, f.eks. i den grad typologiene inkluderer en type som skal være av særlig relevans for nordiske land. Den mest kjente typologien er Esping-Andersens (1990, 1999) inndeling mellom *et liberalt velferdsregime*, *et konservativt velferdsregime* og *et sosialdemokratisk velferdsregime* (hvor det sistnevnte svarer til den nordiske velferdsmodellen). Esping-Andersen baserer sin typologi på hvorvidt det er mulig å opprettholde en god levestandard uavhengig av marked og familie, og hvor uttalt klasse- eller lagdelingen i det samlede velferdssystemet er.

Innen den retningen av politisk økonomi som forbindes med overskriften ”varieties of capitalism”, er hovedfokus forskjeller og likhet i økonomisk organisering, med vekt på hvordan graden av samordning varierer mellom nasjonale økonomier. Likevel framholder Hall og Soskice (2001: 50-51) at deres typer av markedsøkonomier langt på vei svarer til sosialpolitiske regimer. Trekk ved markedsøkonomier og sosialpolitiske regimer kan gjensidig understøtte og bidra til å opprettholde hverandre over tid. Sagt på en annen måte; typer av markedsøkonomier og sosialpolitiske regimer har det Weber kalte *selektiv affinitet* til hverandre; de muliggjør og finner gjenklang i hverandre (Ringer 1997: 154).

I et forsøk på å forene Esping-Andersens form for komparativ velferdsforskning og tilnærmingen til Hall og Soskice har Pontusson (2005) lansert en typologi av tre markedsøkonomier; *liberal markedsøkonomi*, *kontinental sosial markedsøkonomi* og *nordisk sosial markedsøkonomi*. Pontusson legger tre sett av faktorer til grunn for sin inndeling; (i) typen av økonomisk styring og særlig graden av samordning i økonomien, (ii) det relative styrkeforholdet mellom arbeidslivets parter, og (iii) graden av offentlig omfordeling av ressurser. Hvis en forenkler noe, kan en si at mens liberale markedsøkonomier er kjennetegnet ved svakere samordning av økonomisk aktivitet enn de to

andre typene av økonomier, er samordnet lønnsfastsettelse, fagforeningstetthet, institusjonalisert partsamarbeid, arbeidstakerinnflytelse og rettslig stillingsvern høyere i sosiale markedsøkonomier. Kombinasjonen av utjevning og universelle ordninger er mest uttalt i nordiske sosiale markedsøkonomier og svakest i liberale markedsøkonomier.

Nettopp fordi vi er opptatt av utilsiktede følger av trekk vi forbinder med den nordiske velferdsmodellen – forstått som et samspill mellom velferdsstat, markedsprosesser og økonomisk organisering – er Pontussons typologi og empiriske spesifisering nyttig. Vi legger til grunn hans inndeling av markedsøkonomier i den empiriske drøftingen. Av grunner som Pontusson drøfter inngående, anser vi at Danmark, Finland, Norge og Sverige er de landene som ligger nærmest forestillingen om en nordisk sosial markedsøkonomi, mens Belgia, Nederland, Sveits, Tyskland og Østerrike ligger nærmest forestillingen om en kontinental sosial markedsøkonomi, og endelig; at Australia, Canada, De forente stater, Irland, New Zealand og Storbritannia ligger nærmest forestillingen om en liberal markedsøkonomi.

Hovedtrekk ved den nordiske velferdsstaten

Selv om vi ikke er opptatt av den nordiske velferdsstaten som sådan, er det likevel betydningsfullt hvilken utforming og hvilket omfang velferdsstaten har. I tråd med de verdimessige målene om likhet og samhold søker den nordiske velferdsstaten å utjevne levekår og å sikre alle en god materiell levestandard. Hovedvirkemiddelet er høy økonomisk aktivitet og yrkesdeltakelse, forebygging av arbeidsløshet, og når arbeidsløshet likevel rammer; aktiv innsats for å hjelpe de berørte til å komme raskt tilbake gjennom formidlingstiltak, opplæring, omskoling, mobilitetsstøtte, osv. I den grad slike aktive tiltak ikke fører fram, eller høy alder, nedsatt funksjonsevne eller andre forhold ikke gjør yrkesdeltakelse mulig, tilbyr den nordiske velferdsstaten ordninger for å erstatte arbeidsinntekt. Helt siden etableringen av ordningene for inntektssikring for personer i antatt yrkesaktiv alder var det en forutsetning at mer langvarig stønad bare skulle være aktuelt når alle muligheter for å gjøre personen økonomisk selvforsørget var uttømt (Hvinden 1994, Johansson & Hvinden 2007). Dessuten skulle ordningene for inntektssikring stimulere til overgang eller tilbakevending til inntektsgivende arbeid, for eksempel ved at et vilkår for å motta stønader har vært at personen deltok i tiltak som kunne hjelpe vedkommende til å få eller beholde arbeid.

Lovgiverne som formulerte denne "arbeidslinjen" i nordisk velferdspolitikk, la vekt på at plikten til å delta i aktive tiltak skulle hindre stor tilstrømning til forholdsvis generøse stønader, og samtidig bidra til at en høy yrkesdeltakelse sikret den skatteinngangen som skulle finansiere et høyt samlet nivå av ytelser og tjenester. Det var også en uttalt målsetting at kombinasjonen av relativt høye stønader og plikt til å delta i aktive tiltak skulle fremme omstilling og modernisering av arbeidslivet, ved å stimulere overgang av arbeidskraft fra næringer og bransjer i tilbakegang til ekspanderende næringer og bransjer (Johansson og Hvinden 2007). Slike omstillinger skulle bidra til produktivitetsforbedringer og økonomisk vekst. Senere har et velutbygd offentlig finansiert og allment utdanningssystem og offentlig støttet forsknings- og utviklingsarbeid i voksende utstrekning blitt sett som forutsetninger for økt produktivitet og den veksten som kunne gjøre det mulig å opprettholde og videreutvikle velferdsstaten.

Den nordiske velferdsstatens ambisjoner om utjevning har i etterkrigstiden også kommet til uttrykk gjennom en vidtgående utbygging av tjenestetilbud innenfor helse, pleie og omsorg med sikte på å dekke hele befolkningens behov. Særlig til forskjell fra velferdsstatene i det kontinentale Europa har den nordiske velferdsstaten i hovedsak selv levert helse- og omsorgstjenester (direkte eller indirekte gjennom kommune og fylke) og ikke bare garantert befolkningen tilgang til slike tjenester gjennom stønader (Rogoff og Kjølørød 1986; Eurostat 2008a). Den offentlige tjenesteleveringen har gitt en voksende etterspørsel etter kvinners arbeidskraft, samtidig som velutbygde institusjoner for barn, gamle og andre omsorgstrengende har frigjort mange kvinner fra tidligere familiebasert omsorg. Når nordiske land har lyktes i å mobilisere til høy sysselsetting, er det ikke minst takket være den nordiske velferdsstatens rolle som arbeidsgiver. Sammen med et kjønnnet utdanningsmønster har velferdsstatens rolle som arbeidsgiver også medvirket til noen av de mest kjønnssegregerte arbeidsmarkedene i OECD-området og til gjenstridige kjønnsforskjeller i lønn mellom arbeidstakere med utdanning på samme nivå i offentlig og privat sektor (Anker 1998; Melkas og Anker 1998; OECD 2002: 89-91).

En universell velferdsstat?

Tross arbeidslinjen har den nordiske velferdsstaten hatt ambisjoner om å sikre en god levestandard også for dem som av en eller annen grunn ikke er i stand

til å forsørge seg gjennom eget arbeid. Tydeligst har denne ambisjonen kommet til uttrykk i økonomiske sikringsordninger for barn og unge som har mistet foreldre eller forsørger, og for personer som er født med eller tidlig i livet har fått en så sterk funksjonsnedsettelse at det har vanskeliggjort vanlig skolegang og deltakelse i arbeidslivet. Vi finner betydelig lavere forekomst av fattigdom blant barn og personer med nedsatt funksjonsevne i Norden enn i andre land (Ward & Grammenos 2007; UNICEF 2007). Ikke minst av hensyn til barnas velferd har også eneforsørgere kunnet motta relativt gode og langvarige stønader, selv om myndighetene de senere tiårene har strammet inn disse stønadsordningene og lagt større vekt på å fremme yrkesdeltakelse også blant eneforsørgere (Skevik 2005). Endelig har de nordiske land sikkerhetsnett i form av økonomisk behovsprøvd hjelp for alle innbyggere som mangler tilstrekkelig utkomme gjennom eget arbeid, privat eller offentlig forsørgelse eller andre kilder (NOSOSKO 2008). Selv om det har vært viktige forskjeller i hvordan de nordiske land har utformet sine ordninger for behovsprøvd økonomisk hjelp, og på tross av tilbakevendende diskusjoner om slik hjelp har vært god nok eller tilstrekkelig rettighetspreget (Terum og Bradshaw 1997), er det vanlig å si at den nordiske velferdsstaten står for universalisme.

”Universell” viser i denne sammenhengen primært til idealet om at alle innbyggere skal ha tilgang til tilstrekkelige stønader og tjenester for å bedre og trygge sin situasjon. Knappt noen ordninger er universelle i den forstand at alle mottar det samme fra velferdsstaten. Uansett utløses tilgang til ordninger av hvilken situasjon man befinner seg i; for eksempel får alle som blir mødre, utbetalt barnetrygd. Er man syk, har man krav på nødvendige helsetjenester. Er man barn, har man krav på skolegang (eller i alle fall opplæring). I all hovedsak forutsetter rett til stønader og tjenester at man har lovlig opphold i landet; rett til trygdeordninger også ulike minima av oppholdstid. Selv om alle som har bodd lenge nok i landet, som eldre får rett til en minstepensjon (eller fra nå av; en garantipensjon), opparbeider man som innbygger rett til høyere trygder og pensjoner, jo høyere arbeidsinntekt man har.

Likevel er det sentralt at alle som har lovlig opphold i de nordiske land, blir medlem av velferdsstaten, og at slikt medlemskap er obligatorisk. Medlemskapet bygger på en normalforutsetning om at alle innbyggere i prinsippet vil være både bidragsyttere og nytere av rettigheter over sine livsløp, men det skal likevel i prinsippet sikre alle medlemmer tilgang til økonomisk trygghet og tjenester av høy kvalitet. Dette kanskje viktigste trekket ved den nordiske velferdsstaten blir tydeligere hvis vi sammenlikner de nordiske landene med

andre land i Europa eller innenfor OECD. For eksempel har ambisjonen om universalisme i betydningen obligatorisk medlemskap i en omfattende og omfordelende velferdsstat vært svakere eller fraværende i noen av de liberale markedsøkonomiene som f.eks. De forente stater eller Storbritannia. I disse landene har personer som mangler egen arbeidsinntekt og familieforsørgelse langt dårligere beskyttelse enn i de nordiske landene (Esping-Andersen 1990, 1999).

Samspillet mellom velferdsstat og markedskoordinering

Den nordiske velferdsstatens ambisjoner om utjevning av levekårene har i betydelig grad fått hjelp fra den måten nærings- og arbeidsliv og lønnsfastsettelse har vært organisert på i de nordiske landene. Den nordiske arbeidslivsmodellen har stått for et system med utstrakt institusjonalisert samarbeid mellom partene (organisasjoner av arbeidsgivere og arbeidstakere) og mellom partene og offentlige myndigheter, høy organisasjonsgrad og forholdsvis høy grad av samordning i lønnsdanningen. Som vist av blant andre Barth og Moene (2008) og Pontusson (2005), har disse trekkene bidratt til en relativt sammenpresset struktur av markedsinntekter. Disse forfatterne har vist at det har vært en komplementaritet mellom fordelingen av markedsinntekter og profilen på det offentlige systemet for inntektssikring. Samspillet mellom disse to fordelingsystemene har bidratt til å heve det laveste nivået i inntektsfordelingen og muliggjort vertikal omfordeling (fra dem som har relativt mye ressurser til dem som har mindre). Det at de nordiske land har en lavere andel arbeidstakere med svært høye inntekter har også gjort det lettere å opprettholde bred velgerstøtte for og finansiering av en omfattende velferdsstat som tilbyr inntektssikring og tjenester for hele befolkningen.

Utjevning, fattigdom og inntektsulikhet i Norden i sammenliknende perspektiv

Under ett har de nordiske sosiale markedsøkonomiene en høyere økonomisk velstand enn både de liberale markedsøkonomiene og de kontinentale sosiale markedsøkonomiene. I 2005 var de uveide gjennomsnittene av bruttonasjonalprodukt (BNP) målt i kjøpekraftsekvivalenter per innbygger henholdsvis 35 000

dollar, 34 000 dollar og 33 000 dollar for de tre gruppene av markedsøkonomier (Tbl. 14, UNDP 2008, s. 277). Siden alle de aktuelle femten markedsøkonomiene har en høy materiell velstand på et aggregert nivå, er det i vår sammenheng mer interessant hvordan velstanden er fordelt innad i hver type økonomi.

La oss først se på den fordelingen som skjer gjennom velferdsstaten som sådan eller takket være den: Som følge av at ulike lands offentlige velferdsordninger har forskjellig omfang og profil, er det et stort spenn i hvor stor andel av bruttonasjonalproduktet de bruker på offentlige overføringer. I 2005 varierte brutto utgifter til sosiale overføringer fra 16 prosent (De forente stater) til 29 prosent (Sverige) av bruttonasjonalproduktet (BNP). Legger vi til grunn OECDs tall for *netto* offentlige og offentlige pålagte utgifter – dvs. tar hensyn til den samlede virkningen av skattfradrag og nettoverdien av de overføringene som myndighetene pålegger foretak å gi sine ansatte (tjeneste- eller jobbpensjon og lignende) – er spennet mellom lavest og høyest forbruk det samme (OECD 2009; Adema og Ladaique 2005).

Av tabell 1 ser vi at de nordiske og kontinentale sosiale markedsøkonomier i 2005 hadde samme nivå av offentlige og offentlige pålagte sosiale utgifter, begge med et uveid gjennomsnitt på 26 prosent av BNP. De liberale markedsøkonomiene lå noe lavere med et gjennomsnitt på 18 prosent av BNP.

I Norge og mange andre land pågår det en diskusjon om frivillige og private ordninger for beskyttelse mot inntektsbortfall og andre risikoer primært utgjør et *supplement* til offentlige ordninger, eller en *erstatning* for offentlige ordninger (Esping-Andersen 1990). Hvis det siste var tilfellet, skulle en vente at det særlig var i liberale markedsøkonomier at vi fant et stort innslag av frivillige og private ordninger. På et aggregert nivå gir OECDs beregninger av frivillige og private utgifter til sosiale formål i 2005 en viss støtte til denne antakelsen (tbl. 1). Omvendt hadde de nordiske sosiale markedsøkonomiene det laveste nivået av slike utgifter. Her framstår de frivillige og private ordningene som mindre supplementer til omfattende offentlige og offentlig pålagte ordninger. Likevel er det mest slående hvor stor spredning i nivå det var innad i de tre gruppene av markedsøkonomier, særlig blant de liberale markedsøkonomiene. Gitt at det krever forholdsvis god personlig økonomi å kunne avsette midler til frivillige og private ordninger og at slike ordninger har begrenset omfang i de fleste av de femten markedsøkonomiene, antar vi at profilen på offentlige og offentlige pålagte ordninger har størst betydning som vern mot fattigdom.

I rike OECD-land er det mest vanlig å bruke mål på *relativ* fattigdom, framfor mål på *absolutt* fattigdom. Et slikt relativt mål på fattigdom er andel

Tabell 1 Utgifter til sosiale overføringer etter land og gruppe av land. Prosent av bruttonasjonalproduktet (BNP) i 2005.

	Netto offentlige og offentlig pålagte utgifter til sosiale formål	Netto frivillige og private utgifter til sosiale formål
Danmark	27,1	2,4
Finland	26,1	1,1
Norge	21,0	0,8
Sverige	29,8	2,4
Uveid gjennomsnitt for disse utvalgte nordiske landene	26,0	1,7
Belgia	26,4	4,5
Nederland	21,6	7,6
Sveits	27,6	1,1
Tyskland	27,9	1,9
Østerrike	28,1	1,0
Uveid gjennomsnitt for disse utvalgte kontinentale landene	26,3	3,2
Australia	18,2	2,6
Canada	16,5	5,5
De forente stater	16,3	9,8
Irland	16,7	1,3
New Zealand	18,5	0,4
Storbritannia	22,1	6,3
Utveid gjennomsnitt for disse utvalgte engelsktalende landene	18,1	4,3

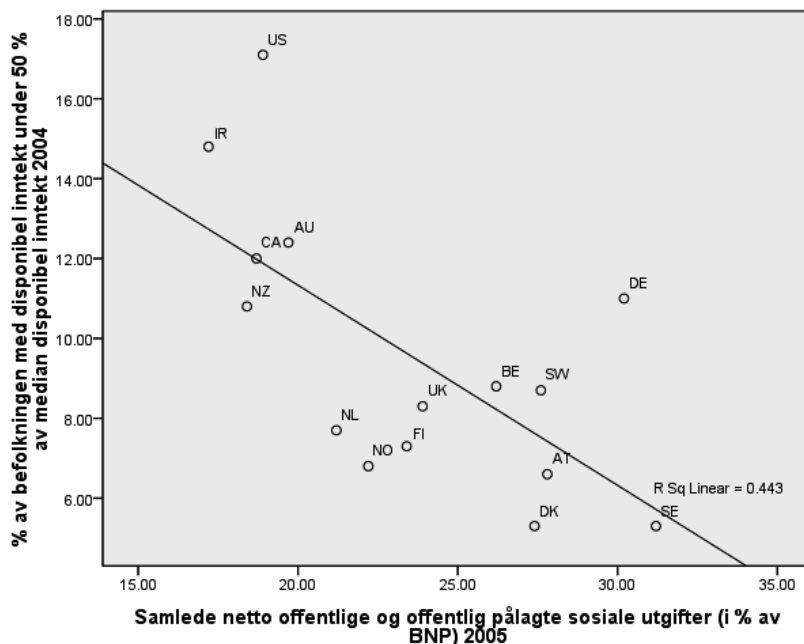
Kilde: OECD Stat Extracts
(http://stats.oecd.org/wbos/Index.aspx?datasetcode=SOCX_AGG)

av innbyggerne med en disponibel inntekt under halvparten av medianverdien for disponibel inntekt for hele befolkningen. For 2005 lå andelen med disponibel inntekt under halvparten av medianen i gjennomsnitt på 13 prosent i gruppen av liberale markedsøkonomier, på 9 prosent i gruppen kontinentale sosiale markedsøkonomier og på 6 prosent i den nordiske gruppen av sosiale markedsøkonomier (OECD 2008a).

I 2004 var disponibel inntekt – etter skatter og overføringer – mest ujevnt fordelt i den liberale gruppen av økonomier (målt i *gini-koeffisienter*, jf. Hellevik 1999: 234-235) og mest likt fordelt i den nordiske gruppen av sosiale markedsøkonomier, med den kontinentale gruppen av sosiale markedsøko-

nomier i en mellomstilling (med gini-koeffisienter på henholdsvis 0,34, 0,25 og 0,28, jf. OECD 2008a). I tråd med den tidligere drøftingen av forskjeller mellom ulike velferdsstaters profil finner vi dermed forholdsvis klare sammenhenger mellom velferdsstaters omfang (målt i andel av BNP brukt på sosiale formål) på den ene siden, og forekomsten av fattigdom og skjevfordeling av disponibel inntekt på den andre siden (Fig. 1 & 2).

Figur 1 Andel av befolkningen i relativ fattigdom, etter nivå av offentlige og offentlig pålagte sosiale utgifter. Femten OECD-land 2005

Kilder for data:

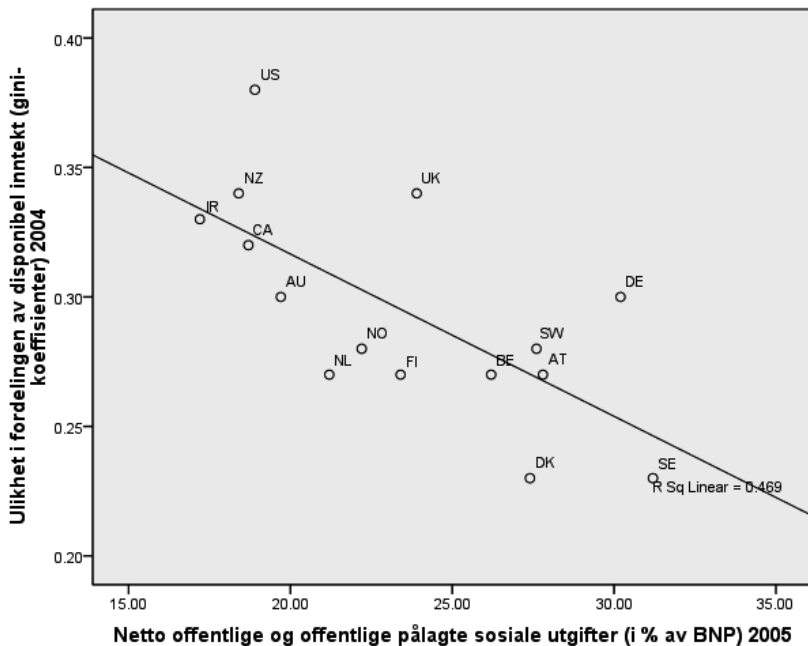
OECD Stat Extracts (http://stats.oecd.org/wbos/Index.aspx?datasetcode=SOCX_AGG)

& OECD (2008a) *Growing unequal? Income distribution and poverty in OECD countries*, Paris: OECD

Forklaring av forkortelser: AT = Østerrike, AU = Australia, BE = Belgia, CA = Canada, DE = Tyskland, DK = Danmark, FI = Finland, IR = Irland, NL = Nederland, NO = Norge, NZ = New Zealand, SE = Sverige, UK = Storbritannia, US = De forente stater

Som vi skulle vente ut fra de kriteriene som Pontusson har lagt til grunn for sin tredeling, utgjorde de nordiske sosiale markedsøkonomiene ett ytterpunkt ved å forene over middels nivå av offentlige og offentlig pålagte utgifter til sosial beskyttelse, lav fattigdom og likhet i fordelingen av disponibel inntekt. Omvendt kombinerte de liberale markedsøkonomiene relativt lavt nivå av offentlige og offentlige pålagte utgifter, middels til høye nivåer av fattigdom og betydelig ulikhet i fordelingen av disponibel inntekt. De kontinentale sosiale markedsøkonomiene var i en mellomposisjon og overlappet de nordiske sosiale markedsøkonomienes mønster.

Figur 2 Likhet i fordelingen av disponibel inntekt, etter nivå av netto offentlige og offentlige pålagte sosiale utgifter. Femten OECD-land rundt 2005

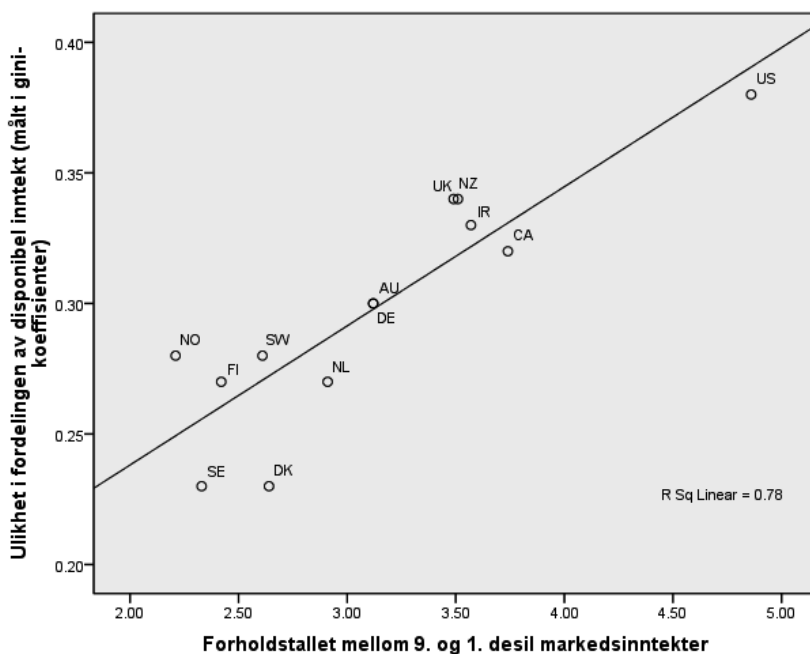
Kilder for data:

OECD Stat Extracts (http://stats.oecd.org/wbos/Index.aspx?datasetcode=SOCX_AGG)

& OECD (2008a) *Growing unequal? Income distribution and poverty in OECD countries*,

Paris: OECD

Figur 3 Ulikhet i fordelingen av disponibel inntekt etter graden av spredning av av markedsinntekter. Tretten OECD-land 2005

Kilder til data:

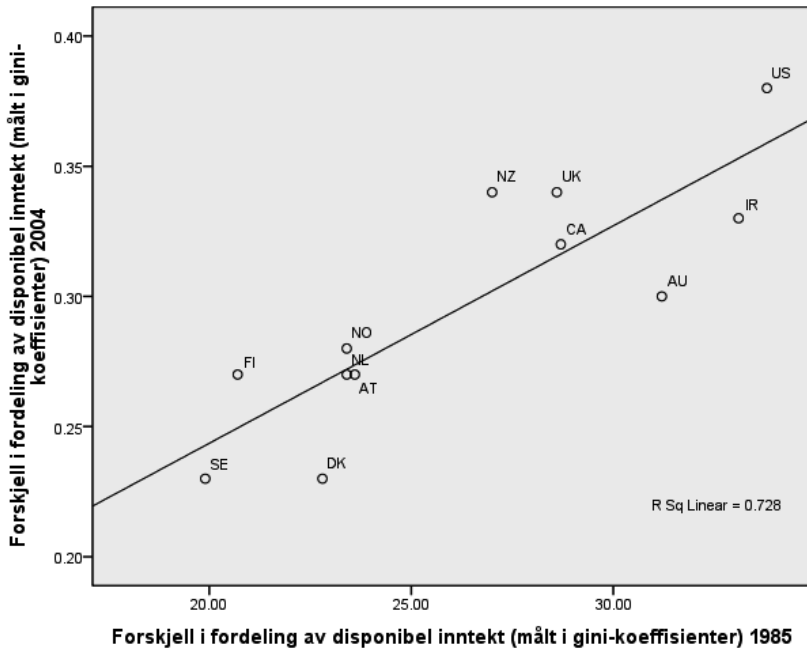
OECD (2008a) *Growing unequal? Income distribution and poverty in OECD countries*, Paris:

OECD, & OECD (2008b) *Employment outlook*, Paris: OECD

Endelig ser vi fordelingen i disponibel inntekt hang sterkt sammen med fordelingen av markedsinntekter (Fig. 3). Liberale markedsøkonomier tenderte til å ha svært ulik fordeling av begge, mens nordiske sosiale markedsøkonomier hadde betydelig mindre skjev fordeling av begge typer av inntekt. Grunnlaget for de sistnevnte økonomienes betydelige grad av utjevning har allerede skapt gjennom ordningene for fastsettelse av markedsinntekter, og da særlig av lønninger.

Sammenfattende må en kunne si at de nordiske sosiale markedsøkonomiene hadde holdt stillingen som de mest utjevnende, i pakt med Pontussons utledning av denne typen markedsøkonomi og forestillingen om en

Figur 4 Graden av ulikhet i fordelingen av disponibel inntekt i 2004, etter graden av ulikhet i fordelingen av disponibel inntekt i 1985. Tolv OECD-land

Kilde til data:

OECD (2008a) *Growing unequal? Income distribution and poverty in OECD countries*, Paris:

OECD, OECD (2008b) *OECD factbook*, Paris: OECD

nordisk velferdsmodell. Ser vi derimot på endringene i graden av forskjell i fordelingen av disponibel inntekt over nesten to tiår (fra 1985 til 2004), er bildet noe mer sammensatt (Fig. 4). På den ene siden hadde de liberale markedsøkonomiene klart større inntektsforskjeller enn de to gruppene av sosiale markedsøkonomier ved start og slutt av denne perioden. På den andre siden økte inntektsforskjellene både i gruppen av nordiske sosiale markedsøkonomier (gjennomsnittlig økning i ginikoeffisient fra 0,22 til 0,25) og i

gruppen av liberale markedsøkonomier (gjennomsnittlig økning fra 0,30 til 0,34). Andre sett av data tilsier også at inntektsforskjeller – både før og etter skatter og overføringer – har økt, bl.a. i Finland og Norge, de par siste tiårene (Atkinson 2008; Förster og d'Ecole 2005). Noe av disse endringene kan tilskrives en periode med betydelige forskyvninger i den øverste delen av inntektsfordelingen, bl.a. muliggjort av finansboblen før krisen inntrådte i 2008. Det trengs mer grundige undersøkelser for å klargjøre om vi også ser utslag av mer langsiktige endringer i nærings- og yrkesstruktur, belønningssystemer og verdimønstre. I resten av artikkelen vil vi drøfte spørsmålet om noen trekk ved den nordiske velferdsmodellen har som utilsiktet konsekvens at noen grupper skyves ut av eller stenges ute fra arbeidslivet, og dermed holdes fast i den nederste delen av inntektsfordelingen.

Høy sysselsettingsgrad – men ikke for alle

Tilsynelatende i samsvar med den arbeidslinjen vi har drøftet tidligere var det samlede nivået av sysselsetting – målt ved andel av den voksne befolkningen i inntektsgivende arbeid – i 2007 høyest for gruppen av nordiske sosiale markedsøkonomier (75 prosent, jf. OECD 2008c). Sysselsettingsnivået var lavest i gruppen av kontinentale sosiale markedsøkonomier (71 prosent), og på et mellomnivå i gruppen av liberale markedsøkonomier (73 prosent). Likevel er det først og fremst veksten i kvinners yrkesdeltakelse de to siste tiårene som har holdt det nordiske sysselsettingsnivået oppe. I 2007 var det gruppen liberale markedsøkonomier som hadde det høyeste gjennomsnittet for menns yrkesdeltakelse (79 prosent), fulgt av de nordiske sosiale markedsøkonomiene (78 prosent) og de kontinentale sosiale markedsøkonomiene (77 prosent). Omvendt hadde de nordiske sosiale markedsøkonomiene den høyeste kvinnelige yrkesdeltakelsen (72 prosent), den kontinentale sosiale markedsøkonomiene den laveste (64 prosent), med de liberale markedsøkonomiene i en mellomstilling (66 prosent).

På dette rett nok svært aggregerte nivået er det egentlig mindre slående forskjeller mellom de tre gruppene av markedsøkonomier når vi ser på menns og kvinners yrkesdeltakelse separat, enn den nordiske selvforståelsen og ideologien om "arbeid for alle" skulle tilsi. Gitt de nordiske landenes høyprofilerte likestillingspolitikk kunne en ha ventet at de nordiske landene lå lengre fram i utjevningen mellom menns og kvinners yrkesdeltakelse. Desto mer er det

grunn til å stille spørsmålstegn ved de nordiske sosiale markedsøkonomienes evne til å mobilisere sine arbeidskårsressurser hvis vi ser på to utsatte grupper i arbeidsmarkedet; innvandrere født i Afrika, Asia og Latin-Amerika og personer med nedsatt funksjonsevne.

Er marginalisering en akilleshæl for de nordiske økonomiene?

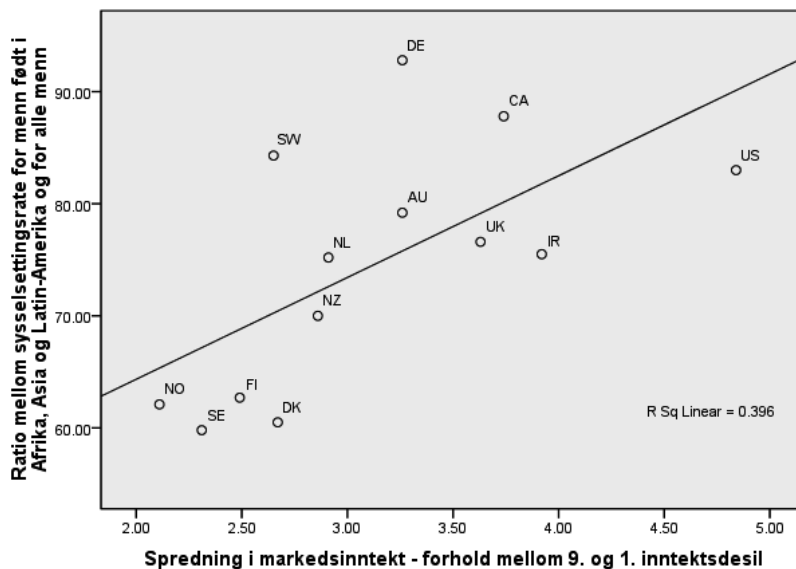
Vi har sett tidligere at en sammenpresset struktur for markedsinntekter er framholdt som et viktig kjennetegn ved den nordiske velferdsmodellen og nordiske sosiale markedsøkonomier. Det er derfor slående at vi finner følgende forholdsvis klare statistiske sammenhenger:

- Mellom spredningen i markedsinntekt og sysselsettingsgraden for menn og kvinner født i Afrika, Asia og Latin-Amerika (Fig. 5 og 6), og
- mellom spredningen i markedsinntekt og andelen av den voksne befolkningen som mottar langvarige stønader ved nedsatt funksjonsevne (Fig. 7).

Sagt på en annen måte synes de nordiske sosiale markedsøkonomiene å utmerke seg med å kombinere relativt liten spredning i markedsinntekt og lav yrkesdeltakelse for både mannlige og kvinnelige innvandrere med bakgrunn i Afrika, Asia og Latin-Amerika, mens det omvendte er tilfellet for flere liberale markedsøkonomier. Tilsvarende finner vi at de nordiske sosiale markedsøkonomiene kombinerer liten spredning i markedsinntekter og høy andel personer som mottar langvarige stønader ved nedsatt funksjonsevne, mens særlig tre liberale markedsøkonomier (De forente stater, Irland og Canada) forener stor spredning i markedsinntekter og lav andel personer som mottar slike stønader.

Som kjent skal en generelt være varsom med å slutte fra korrelasjon til kausalitet. Dessuten knytter det seg ulike svakheter og begrensninger til de dataene som er lagt fram her. Bl.a. er det i OECDs statistikk over innvandrere enkelte land som har en uønsket høy andel opprinnelsesland ukjent (særlig Tyskland), og det mangler gode komparative data om sysselsettingsgrad blant personer med nedsatt funksjonsevne. Likevel gir de forholdsvis grove statistiske sammenhengene som er framlagt her, styrket grunn til å spørre om de nordiske sosiale markedsøkonomiene lykkes mindre godt med arbeidsmarkeds-

Figur 5 Ratio mellom sysselsettingsratene for menn født i Afrika, Asia og Latin-Amerika og for alle menn 15-64 år. Femten OECD-land rundt år 2000.

Kilder for data:

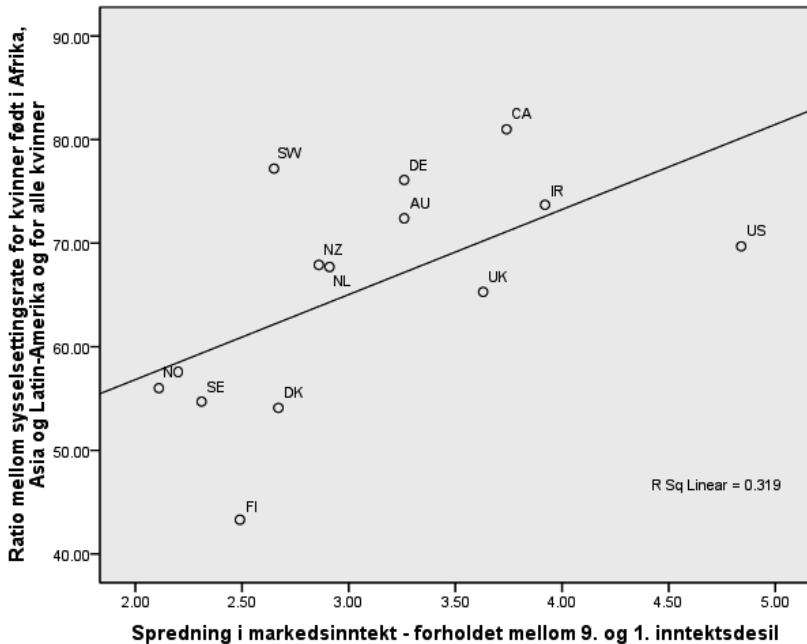
OECD (2002) *OECD employment outlook*, Paris: OECD, OECD (2008c) *OECD employment outlook 2008*, Paris: OECD, Table H, OECD Stat Extracts, Migration statistics, see http://stats.oecd.org/wbos/Index.aspx?datasetcode=SOCX_REF.

integrering av de nevnte gruppene enn politikernes erklærte mål i disse landene skulle tilsi.

La oss derfor peke på noen mulige grunner til at arbeidsmarkedsintegrering i de nordiske sosiale markedsøkonomiene kan møte hindringer, som i større eller mindre grad kan knyttes til kjennetegn ved den nordiske velferdsmodellen:

For det første kan en sammenpresset lønnskala bidra til at arbeidsgivere vil være tilbakeholdne med å ansette personer som de er usikre på om har tilstrekkelig kvalifikasjoner og produktivitet til å svare til det de facto nivået av lønninger i foretaket, eller eventuelt; utsikter til å oppnå et slikt nivå av kvalifikasjoner og

Figur 6 Ratio mellom sysselsettingsratene for kvinner født i Afrika, Asia og Latin-Amerika og for alle kvinner 15-64 år. Femten OECD-land rundt 2000.

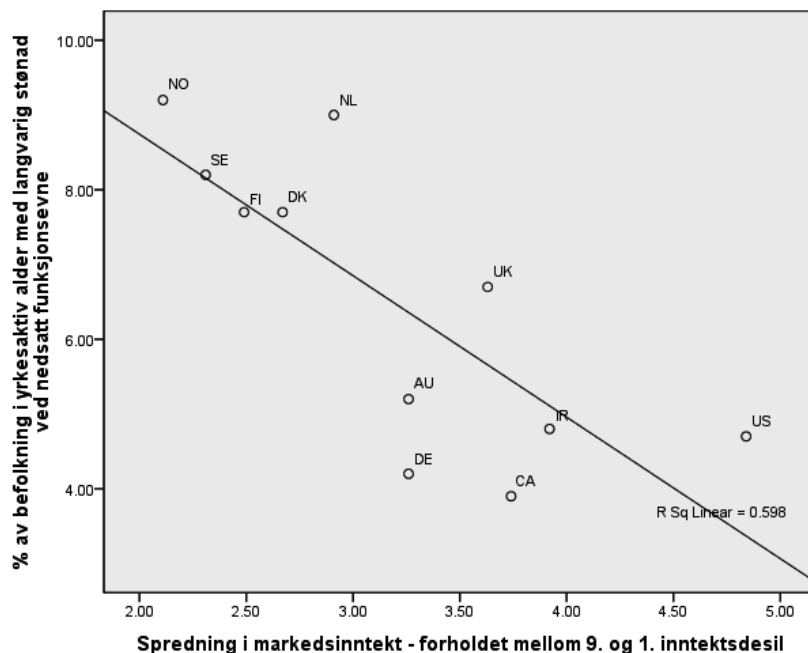

Kilder for data:

OECD (2002) *OECD employment outlook*, Paris: OECD, OECD (2008c) *OECD employment outlook 2008*, Paris: OECD, Table H, OECD Stat Extracts, Migration statistics, see http://stats.oecd.org/wbos/Index.aspx?datasetcode=SOCX_REF.

produktivitet i løpet av en periode med innføring og intern opplæring. Slik tilbakeholdenhet kan bli forsterket av at en god del personer med nedsatt funksjonsevne har møtt hindringer for godt læringsutbytte under skolegang og studier på grunn av manglende tilrettelegging fra utdanningsinstitusjonenes side (NOU 2001: 22; OECD 2003a & b). Innvandrere som er født i Afrika, Asia og Latin-Amerika kan mangle dokumentasjon av sin utdanning i hjemlandet fordi de har måtte flykte på kort varsel eller fordi de møter vansker med å få godkjent tidligere utdanning i Norden i den grad de har slik dokumentasjon (MIPEX 2007). Samtidig kan tilbakeholdenhet med å tilsette personer med nedsatt funksjonsevne eller bakgrunn fra Afrika, Asia eller Latin-Amerika fordi de antas å mangle tilstrekkelig kvalifikasjoner i noen grad fungere som en selvoppfylgende profeti

Figure 7 Andel av personer i yrkesaktiv alder med langvarig stønad ved nedsatt funksjonsevne, etter spredning i markedsinntekt. Elleve OECD-land 2003

Kilder for data:

OECD (2008c) *OECD Employment outlook 2008*, Paris: OECD, Table H,

P. A. Kemp (2008) 'The transformation of incapacity benefits', i M. Seeleib-Kaiser (ed.) *Welfare state transformations*, Basingstoke: Palgrave, Tbl. 10.1

(Merton 1998). Hvis personer med slike kjennetegn sjeldnere får yrkespraksis og reelle muligheter til å vise hva de er gode for og tilegne seg jobbrelevante kunnskaper og ferdigheter, vil de forbli mindre kvalifisert.

For det andre kan både personer med nedsatt funksjonsevne og innvandrere med bakgrunn i Afrika, Asia og Latin-Amerika møte usaklig forskjellsbehandling eller diskriminering i tilfeller hvor de har like gode eller bedre dokumenterte kvalifikasjoner enn andre arbeidssøkere. For eksempel kan potensielle arbeidsgivere generalisere ut fra de erfaringene de har hørt at andre arbeidsgivere har hatt med enkeltansatte med slik bakgrunn. Ut fra slike erfaringer kan arbeidsgivere slutte

at jobbsøkere med denne bakgrunnen ikke passer inn i deres foretak eller at slik rekruttering vil skape motstand fra andre allerede ansatte.

Diskriminering forekommer selvsagt ikke bare i nordiske land. Men forskning om innføring av rettslig vern mot diskriminering i europeiske land tilsier at slik lovgiving har møtt betydelig større motstand fra politikere og næringslivets parter i de nordiske land enn for eksempel i liberale land som Storbritannia og Irland (Hvinden 2004; Whittle og Halvorsen 2007). Dermed er det heller ikke usannsynlig at det rettslige vernet mot diskriminering på grunnlag av etnisitet og nedsatt funksjonshemmede faktisk er svakere utviklet i nordiske land enn i andre europeiske land. I denne forbindelse kan det dessuten være noen faktorer som er spesifikke for de to gruppene. Arbeidsgivere kan frykte at det vil kreve for mye penger og oppmerksomhet å legge til rette arbeidssituasjonen for personer med nedsatt arbeidsevne, eller at nærmeste arbeidsleder for ofte vil bli avbrutt i andre oppgaver for å foreta videre tilrettelegging. Eller arbeidsgivere kan være opptatt av at det kan skape problemer eller sosiale spenninger hvis nytilsatte har en fremmed religion eller andre kulturelle skikker enn det en er vant med i foretaket.

For det tredje kan den måten som de nordiske økonomiene tilpasser seg den skjerpede internasjonale konkurransen og globaliseringen, være med på å øke disse utfordringene (Södersten 2004; Normann og Ulltveit-Moe 2008). Vi sikter her til tilpasninger som å opprettholde og helst forbedre konkurranseevne ved å

- dreie kjernevirksomheten mot mer kunnskapsintensiv produksjon og dermed mot mer kvalifisert arbeidskraft, f.eks. ved å søke nye nisjer hvor kombinasjon av innovasjon, produkt- eller tjenesteutvikling og høykvalifisert arbeidskraft fremdeles kan gi et forsprang i forhold til konkurrentene,
- bygge ned de delene av virksomheten som er mest utsatt av priskonkurranse fra de fremadstormende økonomiene i det fjerne Østen, og/eller
- flagge ut noen deler av virksomheten til disse landene,

Alle disse tilpasningene kan tenkes å bidra til en utskyving eller utestenging av personer fra de to gruppene vi her har trukket fram.

Det kan også være mer institusjonelle forhold som fører til at nordiske myndigheter møter barrierer i arbeidet med å fremme arbeidsintegrering av personer med nedsatt funksjonsevne eller bakgrunn fra Afrika, Asia og Latin-Amerika. Når næringslivet har avfunnet seg med et høyt skatte- og avgiftsnivå, kan det begrense legitimiteten av at myndighetene skal utfordre arbeidsgivernes styringsrett ved å pålegge dem å tilsette, ta seg av eller tilrettelegge for personer med bestemte kjennetegn (Hvinden 2004).

Når næringslivet i de nordiske landene stadig moderniserer og effektiviserer driften for å holde stillingen i forhold til utenlandske konkurrenter som har lavere lønnsnivå, vil noen ansatte kunne bli overflødige. I slike omstillingsprosesser vil foretakene trolig vegre seg mot å ta på seg nye personalpolitiske

forpliktelser. Snarere vil de overflødige kunne bli utsatt for et mer eller mindre stilltiende press at dersom de har mulighet for å gå over på en offentlig ordning for inntektssikring, for eksempel førtids- eller uførepensjon, vil det være best for alle parter (Hvinden 2004). Flere studier vist at personer som har vært ansatt i bedrifter som har innskrenket eller blitt nedlagt, oftere enn arbeidstakere i sammenlikningsbedrifter har blitt mottakere av uførepensjon (Westin m.fl. 1989; Rege m.fl. 2005; Normann og Ulltveit-Moe 2008). I den grad foretak har inngått en implisitt kontrakt om lojalitet til gjengjeld for langvarig tilsetting med sine ansatte, kan slik overgang til offentlige ordninger løse foretakene fra en del av sine kontaktforpliktelser (Hall & Soskice 2001: 50).

På et enda mer aggregert nivå kan det framholdes at når de nordiske sosiale markedsøkonomiene har lyktes med å mobilisere en stor del av den aktuelle arbeidskraftreserven i antatt yrkesaktiv alder, innebærer det at en betydelig del av samfunnets samlede verdiskaping trekkes inn i den formelle økonomien. På den ene siden har dette bidratt til at de nordiske landene er blant dem med høyest bruttonasjonalprodukt per capita i verden (UNDP 2008). På den andre siden har denne mobiliseringen også ført til at en har trukket inn personer som er mer utsatt enn andre for å bli helse- og ytelsesmessig marginale eller som ikke kan holde ut en yrkeskarriere av gjennomsnittelig lengde. Hvis disse personene ikke lenger er i stand til å arbeide, eller ikke får ny jobb hvis de mister den de har hatt, vil de ha opparbeidet rettigheter til offentlige ordninger for inntektssikring, for eksempel førtids- eller uførepensjon. Hadde disse personene ikke blitt mobilisert inn i arbeidsstyrken, ville mange ha forblitt familieforsørget eller vært henvist til behovsprøvd sosialhjelp for å få et utkomme. Eller sagt på en annen måte; i land hvor mobiliseringen av arbeidskraft innen den formelle økonomien er svakere og hvor velferdsordninger for personer utenfor arbeidsstyrken er mindre utbygd, vil vi finne en høyere andel personer i yrkesaktiv alder som verken deltar i yrkeslivet eller mottar offentlig inntektssikring (Kemp 2008).

De faktorene som vi har omtalt her, er selvsagt ikke de eneste som kan være med å forklare at de nordiske sosiale markedsøkonomiene kan ha lyktes dårligere enn andre markedsøkonomier med arbeidsmarkedsintegrering av innvandrere fra Afrika, Asia og Latin-Amerika. F.eks. framholdes det ofte at innvandrerne fra Afrika, Asia og Latin-Amerika til de nordiske land systematisk har andre kjennetegn enn tilsvarende innvandrere til de to andre gruppene av land. Det vises gjerne til profilen på de nordiske lands innvandringspolitikk, med begrensede muligheter for arbeidsinnvandring siden 1970-

tallet. Innslaget av innvandrere fra disse verdensdelene som har kommet på bakgrunn av flyktningsstatus eller som ledd i familiegjenforening, har vært større i de nordiske sosiale markedsøkonomiene enn i de kontinentale sosiale markedsøkonomiene og liberale markedsøkonomier. F.eks. drøfter Eurostat (2008) sammensetningen av innvandrerbefolkningen som en blant flere grunner til Nordens lave yrkesdeltakelse blant tredjelandss innvandrere sammenliknet med andre EU-land

Avsluttende merknader

Vi har i denne artikkelen reist spørsmål om trekk som vi forbinder med den nordiske velferdsmodellen i praksis undergraver hverandre. Kan det være at målene om likhet og trygghet har gjort det vanskelig å oppnå målet om inkludering? De empiriske indikatorene vi drøftet først – nivået av offentlige og offentlige pålagte utgifter til sosial beskyttelse, relativ fattigdom og inntektsulikhet – bekrefter at de nordiske sosiale markedsøkonomiene fremdeles lykkes godt og bedre enn andre markedsøkonomier med målene om utjevning og sikring av økonomisk trygghet for de aller fleste innbyggerne. Under ett har de nordiske sosiale markedsøkonomiene noe høyere samlet yrkesdeltakelse enn de to andre gruppene av markedsøkonomier, men da i første rekke takket være en høyere kvinnelig yrkesdeltakelse. Samtidig er denne høye kvinnelige sysselsettingen i betydelig grad muliggjort gjennom velferdsstatens rolle som arbeidsgiver. Men denne rollen har også bidratt til de nordiske sosiale markedsøkonomiene har noen av de mest kjønnssegregerte arbeidsmarkedene innen OECD.

Begrensningene ved det nordiske sysselsettingsmønsteret blir tydeligere når vi ser på arbeidsmarkedsintegreringen av innvandrere født i Afrika, Asia og Latin-Amerika og personer med nedsatt funksjonsevne. Rett nok har foreliggende sammenliknende statistikk for sysselsetting av personer tilhørende disse to gruppene svakheter. Med forbehold for disse svakhetene og mulige feil i dataene synes det som om de nordiske sosiale markedsøkonomiene har lyktes dårligere med arbeidsinkludering av innvandrere fra Afrika, Asia og Latin-Amerika enn de to andre gruppene av markedsøkonomier. Komparative data om sysselsettingssituasjonen for personer med nedsatt funksjonsevne er enda mer begrenset, men det synes i alle fall klart at andelen personer som mottar langvarig stønad ved nedsatt funksjonsevne er høyere i de nordiske

sosiale markedsøkonomiene enn i de to andre gruppene av markedsøkonomier. I alle fall ett trekk som vi forbinder med den nordiske velferdsmodellen – en sammenpresset struktur for markedsinntekter – synes å bidra til å forklare de framlagte mønstrene for arbeidsinkludering.

Det er behov for videre utforskning av de spørsmålene som er reist i denne artikkelen. Men selv om de rapporterte funnene er beheftet med usikkerhet, har de i alle fall ikke gitt mindre grunn til å anta at en videre utvikling av den nordiske velferdsmodellen står overfor dilemmaer i den praktiske avveiningen mellom likhet, trygghet og inkludering.

Litteratur

- Adema, W. & Ladaïque, M. (2005) Net social expenditure, 2005 edition: more comprehensive measures of social support, *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, no. 29, Paris: OECD
- Anker, R. (1998) *Gender and jobs – sex segregation of occupations in the world*, Geneva: International Labor Organization
- Atkinson, A. B. (2008) *The changing distribution of earnings in OECD countries*, Oxford: Oxford University Press
- Barth, E. & Moene, K. (2008), Likhet og åpenhet, *Tidsskrift for velferdsforskning*, 23, 1, 5-16
- Childs, M. (1936) *Sweden: The Middle Way*, New Haven: Yale University Press
- Esping-Andersen, G. (1990) *The three worlds of welfare capitalism*, Oxford: Polity Press
- Esping-Andersen, G. (1999) *Social foundations of postindustrial economics*, Oxford: Oxford University Press
- Esping-Andersen, G. & Korpi, W. (1987) "From poor relief to institutional welfare state: The development of Scandinavian Social Policy". I: Erikson, R., Hansen, E., J., Ringen, S. & Uusitalo, H. (eds.) *The Scandinavian model*, London: M. E. Sharpe
- Eurostat (2008a) *European social statistics – social protection; expenditure and receipts – data 1997-2005*, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities
- Eurostat (2008b) "The labour market situation and impact of recent third country nationals". I: *Employment in Europe 2008*, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities

- Förster, M. & d'Ecole, M. M. (2005) Income distribution and poverty in OECD countries in the second half of the 1990s, *OECD Social, Employment and Migration Working Papers no. 22*
- Graubard, S. R. (ed.) (1986) *Norden – the passion for equality*, Oslo: Norwegian University Press
- Hall, P. A. & Soskice, D. (2001) "An introduction to Varieties of Capitalism". I: Hall & Soskice (eds.) *Varieties of Capitalism: The Institutional Foundations of Comparative Advantage*, Oxford: Oxford University Press
- Hellevik, O. (1999) *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*, Oslo: Universitetsforlaget
- Hvinden, B. (1994) *Divided against itself. A study of integration in welfare bureaucracy*, Oslo: Scandinavian University Press
- Hvinden, B. (2004) Nordic disability policies in a changing Europe: is there still a distinct Nordic model? *Social Policy & Administration*, 38, 2, 170-189
- Hvinden, B. & Johansson, H. (Eds) (2007) *Citizenship in Nordic welfare states*, London: Routledge
- Johansson, H. & Hvinden, B. (2007) "Nordic activation reforms in a European context: a distinct universalistic model?" I: Hvinden & Johansson (Eds)
- Kangas, O. & Palme, J. (2005) "Social policy and economic development in the Nordic countries: an introduction". I: Kangas, O. & Palme, J. (eds.) *Social policy and economic development in the Nordic countries*, Basingstoke: Palgrave Macmillan
- Kautto, M., Fritzell, J., Hvinden, B., Kvist, J. & Uusitalo, H. (2001) "Introduction: how distinct are the Nordic welfare states?" I: Kautto, M., Fritzell, J., Hvinden, B., Kvist, J. & Uusitalo, H. (eds.) *Nordic welfare states in the European context*, London: Routledge
- Kemp, P. A. (2008) "The transformation of incapacity benefits". I: M. Seeleib-Kaiser (ed.) *Welfare state transformations*, Basingstoke: Palgrave
- Melkas, H. & Anker, R. (1998) *Gender equality and occupational segregation in Nordic labour markets*, Geneva: International Labour Organization
- Merton, R. K. (1968) *Social theory and social structure*, New York: The Free Press
- MIPEX (2007) *Migrant integration policy index*, Brussels: British Council & Migration Policy Group
- Normann, V. & Ulltveit-Moe, K. H. (2008) Globalisering og omstilling:

- Holder den norske modellen mål? *Samfunnsøkonomen*, 6-7, 62-74.
- NOSOSKO (2008) "Andre sociale ydelser". I: *Social tryghed i de nordiske lande 2006/07*, København: Nordisk Socialstatistisk Komité
- NOU 2001: 22 Fra bruker til borger, Oslo: Norges offentlige utredninger
- OECD (2002) "Women at work: who are they and how are they faring". I: *OECD employment outlook*, Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development
- OECD (2003a) *Transforming Disability into Ability*, Paris: OECD
- OECD (2003b) Disability in higher education, Paris: OECD
- OECD (2008a) *Growing unequal? Income distribution and poverty in OECD countries*, Paris: OECD
- OECD (2008b) *OECD factbook*, Paris: OECD
- OECD (2008c) *OECD employment outlook*, Paris: OECD
- Pontusson, J. (2005) *Inequality and prosperity: social Europe and liberal America*, Ithaca: A Century Foundation Book
- Rege, M., Telle, K. & Votruba, M. (2005) The effect of plan downsizing on disability pension utilization, *Discussion Papers No. 435*, Oslo: Statistics Norway, Research Department
- Ringer, F. R. (1997) *Max Weber's methodology*, Cambridge, Mass: Harvard University Press
- Ramsøy, N. R. & Kjølørød, L. (1986) "Velferdsstatens yrker". I: Allden, L., Ramsøy, N. R. & Vaa, M. (red.) *Det norske samfunn*, Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Rothstein, B. (2001) Social capital in the social democratic welfare state, *Politics and Society*, 29, 2, 207-41
- Skevik, A. (2005) Women's citizenship in the time of activation: the case of lone mothers in "needs-based" Welfare States, *Social Politics. International Studies in Gender, State & Society*, 12 (1): 42-66
- St. meld. Nr. 17 (2004-2005) Makt og demokrati
- Södersten, B. (ed.) *Globalization and the welfare state*, Basingstoke: Palgrave Macmillan
- Terum, L. I. & Bradshaw, J. (1997) How Nordic is the Nordic Model. Social Assistance in a comparative perspective, *Scandinavian Journal of Sosial Welfare*, 1997, 6, 247-256
- Titmuss, R. M. (1987) "Developing social policy in conditions of rapid change: the role of social welfare". I: Abel-Smith, B. & Titmuss, K. (Eds) *The philosophy of welfare: selected writing of Richard M. Titmuss*, London:

- Allen & Unwin
- Trädgård, L. (1997) "Statist individualism: on the culturality of the Nordic welfare state". I: Sørensen, Ø, & Stråth, B. (eds.) *The cultural construction of Norden*, Oslo: Scandinavian University Press
- UNICEF (2007) *Child poverty in perspective: an overview of child well-being in rich countries*, Florence: UNICEF Innocenti Research Centre
- UNDP (2008) *Human development report 2008*, New York: United Nations Development Programme
- Ward, T. & Grammenos, S. (eds.) (2007) *Men and women with disabilities in the EU: Statistical analysis of the LFS ad hoc module and the EU-SILC*, Final report, Brussels: APPLICA, CESEP & ALPHAMETRICS
- Westin, S., Schlesselman, J. J. & Korper, M. (1989) Long-term effects of a factory closure: unemployment and disability during ten years' follow-up, *Journal of Clinical Epidemiology*, 42, 5, 435-41
- Whittle, R. & Halvorsen, R. (2007) "From disabling barriers to participation: the opportunities created by the EU equality strategy". I: Hvinden & Johansson (eds) *Citizenship in Nordic welfare states*. London: Routledge
- Wilensky, H. L. & Lebeaux, C. W. (1958) *Industrial society and social welfare*, New York: The Free Press

Sammendrag

Artikkelen spør om trekk som vi forbinder med den nordiske velferdsmodellen i praksis undergraver hverandre. Er det slik at vektleggingen av målene om likhet og trygghet gjør det vanskelig å oppnå målet om inkludering? Ved å trekke opp sentrale kjennetegn ved den nordiske velferdsmodellen og beslektede begreper som sosialdemokratisk velferdsregime og nordisk sosial markedsøkonomi betoner artikkelen samspillet mellom velferdsstatens utforming og økonomisk organisering og markedssamordning. I Norden har dette samspillet gitt forholdsvis generøse ordninger for inntektssikring og en sammenpresset struktur for markedsinntekter. Men tross den prioriteten som nordiske beslutningsfattere har gitt til høy yrkesdeltakelse og generell mobilisering av arbeidskraftressurser er det først og fremst høyere kvinnelig yrkesdeltakelse som gjør det nordiske sysselsettingsmønsteret distinkt. Siden den høye kvinnelige yrkesdeltakelsen er sterkt knyttet til velferdsstaten som arbeidsgiver, har Norden også noen av de mest kjønnssegregerte arbeids-

markedene i OECD. De nordiske landene synes å ha lyktes relativt dårlig med sysselsetting av innvandrere og personer med nedsatt funksjonsevne, gitt de erklærte målene om et inkluderende arbeidsliv.